

Konstantin Paustovski was een verwoed visser. © Ria Novosti/belgairimage

Brancardier, tramcondukteur, visser. En wat voor een schrijver

De Sovjet-Russische schrijver Konstantin Paustovski kan in Nederland op bijzondere aanhang rekenen. Dankzij een toegewijd vertaler. Zijn herwerkte vertaling van het derde deel van *Verhaal van een leven* is net uit. **WOUTER WOUSSEN**

Rode en gele monnikskappen schommelden zachtjes voor het open raam. Een bloemetje van de Oost-Indische kers keek ook ondeugend de kamer in. Binnen in de kelk zat een ruige bij. Met ingehouden adem keek ik toe hoe hij nijdig achteruit kroop en zich uit de smalle kelk werkte. Over het plafond liepen lichtende vlekken. Het waren de flauwe golvingen en weerspiegelingen van de rivier die ik vlakbij hoorde ruisen. Zo beschrijft Konstantin Paustovski (1892-1968) in 1946 hoe hij tijdens een vakantie in zijn vroegste kindertijd gewekt werd door een hete zon die hel op de witte muren van het familievakantie-huis scheen.

Dat is nog eens een herinnering, zeker voor een kleuter. Ze dateert van het einde van de negentiende eeuw, toen Paustovski nog zo klein was dat hij na een nachtelij-

ke reis slaapdronken door een tante het huis in werd gedragen. Een halve eeuw later herinnert hij zich nog de levendige dialogen die de volwassenen rond hem voerden, de borduursels op de sneeuw witte mouwen van zijn tante, de geur van gekookte melk die in het huis hing.

Paustovski's details zijn ongelofelijk goed en soms letterlijk ongelofelijk: ze staan zo accuraat beschreven dat het niet accuraat kan zijn, tenzij hij als kleuter niet alleen een uitnemend observator maar ook een obsessief dagboekschrijver was. In Paustovski's decors staan nooit zomaar planten, wel 'rode en gele monnikskappen', of 'begroeiing van rozenbottels'. Personages dragen niet zomaar een jurk, maar een 'wijde, ruisende japon van kaneelkleurig satijn met een damastpatroon van gele bloemen en bladeren'. Dat hij met die precisie soms wantrouwen

wekt, lijkt Paustovski goed te beseffen. Een paar regels voorbij die zonnige ochtend van daarnet, beschrijft hij zichzelf als 'een klein jochie dat allerhande verhalen verzor'.

Verzonnen of niet, het zijn z'n zintuiglijke beschrijvingen die Paustovski zo leesbaar maken, net als zijn nieuwsgierigheid, zijn optimisme en zijn gebrek aan bombastische retoriek. Dat hij bovendien lang genoeg geleefd heeft om de laatste tsaar, de Russische revolutie, Stalin, de Eerste, Tweede en Koude Oorlog mee te maken, verklaart dat zijn autobiografisch werk vandaag nog vertaald, verkocht en gelezen wordt.

Dat hij lang genoeg geleefd heeft om de laatste tsaar, de Russische revolutie, Stalin, de Eerste, Tweede en Koude Oorlog mee te maken, verklaart dat zijn autobiografisch werk vandaag nog gelezen wordt

Nederlandse belangstelling

Naast schrijver van een omvangrijk oeuvre was Paustovski in zijn lange leven oorlogsbrancardier, tramcondukteur, journalist en visser. Vandaag heeft hij een bescheiden museum in Odessa - twee kamers groot - en een literair centrum in Moskou. Zeven jaar na zijn dood werd een Sovjet-Russisch vrachtschip naar hem genoemd - het werd in 2007 gesloopt. In ons taalgebied is er een Vereniging Konstantin Paustovskij, zoals de naam van de auteur vroeger in het Nederlands gespeld werd. Ze eert de schrijver met publicaties van een plantengids en een kookboek, met reizen naar zijn geboortegrond en magnetische bladwijzers met foto's van het visgerei of de regenjas van de auteur. Niet meer verkrijgbare vertalingen worden tweedehands voor meer dan de nieuwprijs verkocht. *Goudzand*, een collectie notities die in 2016 verscheen (eerder in het Nederlands dan in het Russisch), werd in Nederlandse kranten jubelend besproken.

Onder Nederlandse schrijvers is Paustovski's aanhang groot en toegewijd. Tommy Wieringa is een bewonderaar. 'Die man moet een herinneringsmachine geweest zijn. Ik ken geen enkele schrijver

die op zo'n manier zijn eigen jeugd tot bijna voor zijn geboorte heeft kunnen reconstrueren en weergeven. Met kleuren en geluiden en de hele zintuiglijkheid van alles. Uiteindelijk maakt het niet zoveel uit of het zich werkelijk zo heeft afgespeeld of dat hij het zich zo verbeeld heeft. Het werkt. Vanaf de eerste bladzijde voel je je als lezer te midden van dat Russische voorjaar, bij die Russische overstromende rivieren.'

De belangstelling in Nederland is groter dan elders, doet anekdotisch bewijs vermoeden. In de marge van een literair congres zat Wieringa ooit tegenover de Zuid-Afrikaanse Nobelprijswinnaar J.M. Coetzee hoog op te geven van Paustovski's autobiografisch werk, dat volgens Wieringa is geschreven 'alsof hij tot in de fijnste vertakkingen van zijn herinneringen is gekropen en dat allemaal tevoorschijn heeft gebracht en bedwelmend opgeschreven'. Coetzee vroeg hoe je Paustovski spelde en hoe zijn boeken heetten.

Vertalingen herwerkt

Dat Wieringa Paustovski kent en Coetzee niet, is in belangrijke mate te danken aan de Nederlandse vertaler Wim Hartog (78). Als Hartog in de jaren 60 als student in Parijs niet over een Franse versie van *Verre jaren*, het eerste deel van Paustovski's autobiografie, was gestruikeld en er vervolgens zijn levenswerk van had gemaakt zijn boeken in het Nederlands te vertalen, was de Rus hier net zo'n geheimtip geweest als voor Engelstaligen.

Hartog herwerkte de voorbije jaren zijn oude vertalingen van *Verhaal van een leven*, die nu in drie delen gebundeld zijn. Deel 3 is zopas verschenen. Hij merkt dat hij indertijd hier en daar een woord omzeild heeft (een vis, een gerecht), omdat hij het in geen enkel woordenboek terugvond. Zijn eerste vertalingen maakte hij onder meer met behulp van de voortreffelijke Franse versie, door Lydia Nikolaevna Delectorskaya, een Russische ballinge in Parijs die overigens ook de muze was van schilder Henri Matisse. Volgens Hartog waren Nederlandse vertalingen van Russische literatuur in die tijd zo slecht dat lezers wel moesten denken 'dat daar in het oosten een hoogst eigenaardig volk leefde dat in houterige zinnen sprak'. Zijn vertaling leest alsof ze gisteren geschreven werd.

Een bedenking die tot in de eeuwigheid gemaakt zal worden, is hoe

Paustovski onder Stalin kon blijven schrijven, zonder zich medeplichtig te maken aan de dictatuur. Tommy Wieringa relateert: 'Ik ken het historische oordeel over de Sovjets al. Ik hoef dat niet te lezen in het werk van Paustovski. Je hebt natuurlijk lezers die vinden dat schrijvers altijd gewetensvol moeten zijn en strijdbaar naar de autoriteiten. Je kunt het alleen voor jezelf bepalen, niet een ander opleggen. Iedereen heeft te maken met zijn eigen demonen. Het had Paustovski gesierd als hij meer kritische zin had getoond en een groter offer had gebracht, maar tegelijk vind ik het volkomen begrijpelijk als iemand dat niet doet. Angst is een van onze diepste instincten. (Isaac Babel heeft zich ook niet echt kritisch uitgelaten tegenover het Sovjetregime. Die protesteerde door te zwijgen.) Die immense druk, die kennen wij helemaal niet. Daar zijn we godzijdank van vrijgesteld door een web van democratische instituten en een parlementair systeem. Het zou nogal aanmatigend zijn om Paustovski met terugwerkende kracht te vragen dat hij zich tegen Stalin keert.'

www.paustovskij.org

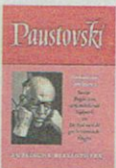
Konstantin Paustovski

Goudzand.
Vertaald en samengesteld door Wim Hartog, Van Oorscot, 661 blz., 34,99 € (e-boek 14,99 €).

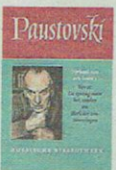
Konstantin Paustovski

Verhaal van een leven 1. Verre jaren en Een onrustige jeugd.
Vertaald door Wim Hartog, Van Oorscot, 645 blz., 29,99 € (e-boek 19,99 €).

Konstantin Paustovski

Verhaal van een leven 2. Begin van een onbekend tijdperk en De tijd van de grote verwachtingen.
Vertaald door Wim Hartog, Van Oorscot, 506 blz., 45 € (e-boek 19,99 €).

Konstantin Paustovski

Verhaal van een leven 3. De sprong naar het zuiden en Boek der omzwervingen.
Vertaald door Wim Hartog, Van Oorscot, 540 blz., 44,99 € (e-boek 19,99 €).

'Die man moet een herinneringsmachine geweest zijn. Ik ken geen enkele schrijver die op zo'n manier zijn eigen jeugd tot bijna voor zijn geboorte heeft kunnen reconstrueren en weergeven'

TOMMY WIERINGA

★★★★★

De bange wezel Stephen King

Biografie - De biografie van Stephen King van Lisa Rogak doet de man die de wereld leerde griezelen, te weinig eer aan. **JOHN**

VERVOORT

Ik heb mij laat tot Stephen King bekeerd. Dat gebeurde pas met *Gevangen* (2009) en vooral *22/11/1963* (2011), de prachtige roman over een man die teruggaat in de tijd om de moord op Kennedy te voorkomen. Daarvoor kende ik King vooral van de verfilmingen. *Carrie* was lekker griezelen, *The shining* was vooral leuk omdat ik de kreet 'Here's Johnny' (Jack Nicholson, de deur, de bijl en een gillende Shelley Duvall) weleens gebruikte om een vriendinnetje de stuipen op het lijf te jagen - wat niet lukte. King werkte voor mij vooral op het doek. Horror zie je beter dan dat je het leest.

Het is sneu dat in *Stephen King*, de biografie van Lisa Rogak, niets staat over de jongste tien jaar waarin de succesauteur enkele van zijn beste boeken schreef. Rogak publiceerde haar biografie in 2008 en het boek dat nu in het Nederlands beschikbaar is, is een matige vertaling zonder update. Bovendien bevat het amper foto's en, erger, geen register.

Dertien

De inleiding is sterk, want Rogak begint met de talloze angsten die King teisterden. Daar zijn klassieke bij, zoals voor angst voor duisternis en ongedierte. Hij vermijdt als het kan het getal dertien (triskaidekafobie) en zal nooit een boek eindigen op pagina 94, 192 of 382, omdat de som van de getallen dertien is. Steve, zoals hij graag wordt genoemd, is een bange wezel. Net dat heeft zijn fantasie gevoed, betoogt Rogak nogal gratis.

'Er komt een dag dat ik zulke rommel ga schrijven.' Dat snauwde kleine Steve tegen zijn moeder toen ze hem voor de zoveelste keer verweet dat hij alleen maar bagger las, vaak sf- of horrorstrips die hem nachtmerries bezorgden. De eerste hoofdstukken zijn nog interessant omdat Rogak vertelt over moeder Ruth die haar zonen David en Stephen alleen en in vaak armoedige omstandigheden moest opvoeden. Het verhaal van hoe vader Donald, een zeeman en later een verkoper van stofzuigers, uit hun leven verdween, is haast te cliché om waar te zijn. Toen hij op een avond in 1949 achteloos zei dat hij om

sigaretten ging, keerde hij nooit meer terug. Later ontdekte Stephen dat zijn vader even een schrijverscarrière ambieerde.

Vijf nullen

Daarna volgt de strijd van King om de verhalen die hij als een bezetene schrijft, gepubliceerd te krijgen. Dat lukt, maar veel geld levert dat niet op. Pas wanneer hij in 1974 *Carrie* publiceert, zijn eerste volwaardige roman over een meisje met bovennatuurlijke krachten dat wraak neemt op haar pesters, komt hij aan de bak. Hij krijgt 400.000 dollar, het tienvoud van waarop hij gerekend had.

Wanneer King gelanceerd is als schrijver, wordt de biografie saaier. Natuurlijk vertelt Rogak over zijn verslavingen aan alcohol en drugs, of over het ongeval dat hij in 1999 had. Toen werd King aangereden en brak hij zo ongeveer elk bot in zijn lijf.

Rogak gaat uitgebreid in op de verfilmingen. Dat levert af en toe een mooie anekdote op, zoals het feit dat Steven Spielberg en de auteur een aantal keren rond de tafel hebben gezeten om een verfilming te bespreken. Er is nooit iets van gekomen. Twee uitgesproken creatieve leiders met eigenzinnige ideeën, dat werkt niet.

Rogaks biografie valt mager uit. Ze presenteert alle feiten over Kings leven, boeken en films, maar die vind je ook op Wikipedia. Ze slaagt er te weinig in om de man achter de feiten te laten zien, tenzij je genoeg neemt met nogal eenduidige psychologische verklaringen voor Kings angsten of hoe hij vaderloos opgroeide. Deze biografie bewijst King geen eer.

Lisa Rogak

Stephen King.
Vertaald door Mieke Trouw-Luycks en Annemarie Lodewijk, Luitingh/Sijthoff, 367 blz., 24,99 €.
Oorspronkelijke titel: 'Haunted heart'.

